

Гендерний аспект формування цінностей фізичної культури у студентів вищих навчальних закладів

Марченко О.Ю.

Полтавський університет економіки і торгівлі

Анотація:

Наведено аналіз місця фізичної культури в ієрархії цінностей студентів вищих навчальних закладів. Розглядаються гендерні особливості формування цінностей фізичної культури у студентів. У дослідженні приймали участь школярі у кількості 419 осіб (206 хлопців, 213 дівчат) та студенти I-го курсу (35 дівчат, 16 юнаків). Отримані результати дослідження свідчать про незначний ступінь поєднання традиційно чоловічих і жіночих якостей в одній людині. Виявлено, що при вивченні гендерних відмінностей у виборі людських рис спостерігаються чітко виражені гендерні стереотипи. Серед юнаків були виділені наступні риси особистості: вміння досягати мети будь-яким засобом, фізична сила, товариськість, комунікабельність. Дівчата виділяють такі риси особистості: товариськість, комунікабельність, гарна зовнішність, інтелігентність та широке коло інтересів, вміння поводити себе на людях, оптимістичність та виваженість.

Марченко О.Ю. Гендерный аспект формирования ценностей физической культуры у студентов высших учебных заведений. Приведен анализ места физической культуры в иерархии ценностей студентов высших учебных заведений. Рассматриваются гендерные особенности формирования ценностей физической культуры у студентов. В исследовании принимали участие школьники в количестве 419 человек (206 юношей, 213 девушек) и студенты первого курса (35 девушек, 16 юношей). Результаты исследования свидетельствуют о незначительной степени сочетания традиционно мужских и женских качеств в одном человеке. Обнаружено, что при изучении гендерных различий в выборе человеческих черт наблюдаются четко выраженные гендерные стереотипы. Среди юношей были выделены следующие черты личности: умение достигать цели любым способом, физическая сила, общительность, коммуникабельность. Девушки выделяют следующие черты личности: общительность, коммуникабельность, хорошая внешность, интеллигентность и широкий круг интересов, умение вести себя на людях, оптимистичность и взвешенность.

Marchenko O. Iu. The gender aspect of the formation of values of physical training of students in higher education. The analysis of the place of physical education in the hierarchy of values of university students. Addresses gender characteristics of the formation of values in physical education students. The study involved students in the amount of 419 people (206 boys, 213 girls) and first-year students (35 girls, 16 boys). The findings suggest that a combination of slightly traditionally masculine and feminine qualities in one person. It was found that in the study of gender differences in the choice of human traits observed distinct gender stereotypes. Among the young men identified the following personality traits: the ability to achieve goals by any means, physical strength, sociability, communication skills. Girls are the following traits: sociability, communication skills, good looks, intelligence and a wide range of interests, the ability to behave in public, optimism and prudence.

Ключові слова:

гендер, студенти, фізична культура, цінності.

гендер, студентки, фізическая культура, ценности.

gender, students, physical education, values.

Вступ.

Сучасне українське суспільство перебуває на такому етапі свого розвитку, де знання та інформація стають основними ресурсом і рушієм його ефективного існування. У цих умовах система вищої освіти виступає як один з найважливіших соціальних інститутів, що тісно пов'язаний фундаментальними основами суспільства, його соціально-економічною і політичною системами та є суттєвим фактором його розвитку.

У той же час, вища освіта повинна вирішувати іншу важливу суспільну проблему: формування нової інтелектуально та фізично розвинутої особистості, яка володіє сформованою гендерною свідомістю стосовно реалізації своїх прав і можливостей [11,12].

На сьогоднішній день, сфера фізичного виховання і спорту є однією із найбільш сприятливих для гендерних досліджень. Так у руслі проблеми, яку ми розглядаємо важливо розкрити роль гендерного підходу у фізичному вихованні задля формування цінностей фізичної культури молоді. Це зумовлено суттєвими змінами, що відбулися в змісті, формах і методах роботи навчальних занять з фізичного виховання у ВНЗ, де на першому місці постали особистість вихованця, урахування рівня здоров'я, фізичного розвитку, стану фізичної підготовки в контексті сучасних тенденцій диференціації та гуманізації фізичного виховання на основі особистісно-орієнтованого підходу.

Огляд літературних джерел засвідчує, що сучасний стан фізичної культури демонструє суперечності гендерного підходу у фізичному вихованні, яке за своєю специфікою враховує в освітньому процесі життєві інтереси та психологічні відмінності юнаків і дівчат, що є однією з умов формування гендерної культури в суспільстві [6,7].

Вчені звертають увагу на те, що надмірне зміщення акцентів на руховий компонент (фізичний розвиток, фізичну підготовленість і т.п.), на шкоду інтелектуальному і соціально-психологічному, є однією з головних причин того, що фізична культура далеко не завжди стає нагальною потребою кожної людини (В.М. Видрін, 1996 р.). Тому, перш за все, пропонується робота з духовним світом людини – його поглядами, знаннями та вміннями, емоційним ставленням, ціннісними орієнтаціями [4].

У теорії фізичної культури, як ні в одній гуманітарній дисципліні, постійно враховується природні основи статевих відмінностей. Численні дослідження в галузі спорту стосуються в основному статевого диморфізму (С.Соха, 1991, Г. Соха, 1991; М. Меснер, 2000; Л. Шахліна, 2006; 2010). Про відмінності у прояві мотивів, інтересів молоді у галузі фізичної культури і спорту свідчать роботи Т.Ю. Круцевич (2010), Т.В. Безверхньої (2009), М.В. Москаленко (2010). Однак проведений нами аналіз наукових джерел підтвердив недостатній рівень розробленості проблеми виявлення гендерних особливостей у формуванні ціннісних орієнтацій фізичної культури молоді.

Дослідження проводилось в рамках науково-дослідної роботи, затвердженої в Міністерством Освіти і науки, молоді та спорту України. Шифр 3.1 «Удосконалення програмно-нормативних основ фізичного виховання навчальних занять» №01110001733 УДК.,7.,ДВ.,077.5.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета роботи полягає в дослідженні гендерних відмінностей у формуванні цінностей фізичної культури студентів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, анкетування, математико-статистична обробка результатів дослідження.

Результати дослідження.

У дослідженні приймали участь школярі у кількості 419 осіб (хлопці – 206 осіб, дівчата – 213 осіб) ЗОШ № 13 та 14 м. Полтави.

Для аналізу вікової динаміки гендерних відмінностей у формуванні цінностей фізичної культури, дослідження проводилось поетапно з різними віковими категоріями респондентів.

У даному анкетуванні приймали участь студенти I-го курсу Полтавського університету економіки і торгівлі в кількості 16 юнаків, що займаються атлетичною гімнастикою і 35 дівчат, які за результатами медичного огляду були розподілені до спеціального медичного відділення.

З метою вивчення гендерних особливостей сформованості ціннісних орієнтацій у сфері фізичної культури і спорту студентів ВНЗ, було проведено анкетування респондентів. Аналіз результатів анкетування студентів свідчить про різнобічність інтересів та захоплення юнаків та дівчат у вільний від навчання час. Головною відмінністю є місце, яке посідають захоплення в порядку рейтингу (таблиця 1.1).

Покращення рівня фізичної підготовленості відноситься до потреб, задоволення яких є сильним мотивом прояву фізичної активності, завдяки якій ці потреби задовольняються (3). Позитивним є те, що на 1-ому місці серед запропонованих видів дозвілля у опитаних юнаків є заняття спортом, що є альтернативою курінню, вживанню алкоголю та наркотиків. Це пояснюється і тим, що «юнаки надають важливого значення тому, настільки їх тіло та зовнішність відповідає стереотипному взірцю...» [7].

Далі, за рейтингом на 2-ому місці юнаки відмітили відповідь «спілкування з друзями». В пріоритетну групу занять юнаків входять: 3-є місце – «слухаю музику», 4-є місце – «граю у комп'ютерні ігри», 5-є місце – «допомагаю батькам». Нажаль, «читання художньої літератури» зайняло 6-є місце. На останніх місцях за рейтингом залишилося «вивчення іноземних мов», «перегляд телепередач», «заняття технікою».

Дівчата відзначили своїми пріоритетними заняттями у вільний час: прослуховування музики, спілкування з друзями, вивчення іноземної мови, читання художньої літератури. «Заняття спортом» вони поставили на 5-є місце. Цей вид проведення вільного часу,

хоча і не на 1-ому місці, але входить до пріоритетної групи занять.

Науковцями доведено, що найважливішою причиною виконання людиною фізичних вправ, є потреби у покращенні свого здоров'я. І те, що у дівчат, які за станом свого здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, «заняття спортом» було розташовано за рейтингом на 5-му місці, свідчить про усвідомлення ними залежності між рівнем здоров'я людини та систематичним виконанням фізичних вправ.

Далі види дозвілля розподілились за рейтингом таким чином: 6-є місце – «граю у комп'ютерні ігри», 7-є місце – «допомагаю батькам», 8-є місце – «відвідую дискотеки». Дивно, але «допомагаю батькам» юнаки поставили на 5-є місце, а дівчата лише на 7-є. А от вивченню іноземних мов дівчата приділяють більше часу ніж юнаки. Ймовірно це пов'язано з подальшою перспективою проходження практики за кордоном за професійним спрямуванням.

Аналізуючи відповіді студентів на запитання, можна відзначити тільки декілька спільних інтересів у юнаків і у дівчат, які увійшли до пріоритетної групи. Це такі види дозвілля, як спілкування з друзями та прослуховування музики. Загалом види занять у вільний від навчання час у юнаків і дівчат не співпадають. Позитивним ми вважаємо фізичну активність дівчат, які віднесені за станом здоров'я до спеціальної медичної групи. Це свідчить про те, що людина, яка має відхилення у стані здоров'я, усвідомлює про значущість цієї цінності для себе і вважає за необхідне деякий вільний час присвячувати виконанню фізичних вправ, щоб поліпшити свою фізичну форму та рівень здоров'я.

За думкою М.С. Кагана, система цінностей формується у кожної людини в процесі його включення у визначену побутову чи ігрову практику, а потім закріплюється чи змінюється, чи радикально перетворюється в залежності від змін його практичного буття [6].

Під змістом цінностей фізичної культури розуміються особливості складових компонентів культури, перш за все, свідомості, почуттів та поведінки, які дозволяють людині задовольнити свої потреби та служать орієнтирами соціальної та професійної активності, яка направлена на досягнення суспільно значущої мети [9]. Ціннісний аспект фізичної культури представлений широкою сукупністю матеріальних і духовних цінностей, спеціально створених задля ефективного фізичного вдосконалення людини.

На нашу думку, для дослідження сформованості ціннісних орієнтацій молоді у сфері фізичної культури, спочатку треба з'ясувати, які людські цінності взагалі приваблюють студентів. І чи існує різниця серед юнаків і дівчат у виборі рис особистості, котрі вони більш за все цінують у людях.

В анкетуванні студентам було запропоновано розташувати за рейтингом риси особистості, які вони найбільше цінують в людях. (таблиця 1.2)

Аналіз результатів анкетування студентів дозволяє з'ясувати, на скільки відрізняються риси особистості

Таблица 1.1

Чим захоплюються студенти в вільний час

№ п/п	Варіанти відповідей	Відділення ВНЗ			
		Атлетична гімнастика (хлопці) n = 16		Спеціальна медична група (дівчата) n = 35	
		Середнє значення (x)	Рейтинг (R)	Середнє значення (x)	Рейтинг (R)
1	Спілкування з друзями	4,375	2	4,171	2
2	Читаю художню літературу	6,625	6	5,629	4
3	Граю на музичних інструментах	8,533	11	6,735	9
4	Слухаю музику	4,75	3	3,914	1
5	Відвідую дискотеки	6,688	7	6,686	8
6	Займаюсь спортом	3,875	1	6	5
7	Вивчаю іноземну мову	7,5	9	5,2	3
8	Граю у комп'ютерні ігри	5,875	4	6,057	6
9	Малюю	10,53	12	7,314	10
10	Займаюсь технікою	7,875	10	8,559	13
11	Дивлюсь телевизор	7,063	8	7,618	12
12	Допомагаю батькам	6,25	5	6,286	7
13	Займаюсь у гуртках народної творчості	12,2	14	7,471	11
14	Інше	11,67	13	9,257	14

Таблица 1.2

Якості, які студенти найбільше цінують в людях

№ п/п	Варіанти відповідей	Відділення ВНЗ			
		Атлетична гімнастика (юнаки) n = 16		Спеціальна медична група (дівчата) n = 35	
		Середнє значення (x)	Рейтинг (R)	Середнє значення (x)	Рейтинг (R)
1	Гарна зовнішність	5,38	5	4,57	2
2	Товариськість, комунікабельність	4,88	3	4,37	1
3	Інтелігентність та широке поле інтересів	6,06	6	4,66	3
4	Гарний одяг	8,13	9	6,06	7
5	Уміння поводитись на людях	5,31	4	5,40	4
6	Фізична сила	4,31	2	6,63	8
7	Уміння досягти мети будь-яким способом	4,25	1	5,97	6
8	Безкомпромісність	7,88	8	7,17	11
9	Жорстокість і безапеляційність	9,31	12	7,31	12
10	Уміння підкорити собі інших	8,69	11	6,91	10
11	Лагідність і здатність змінювати свою точку зору	8,19	10	6,62	8
12	Авантюризм і безцеремонність	10,9	13	7,71	13
13	Оптимістичність і виваженість	7,06	7	5,77	5

що відмітили студенти. Серед юнаків, які займаються атлетичною гімнастикою, були виділені наступні риси особистості: 1-е місце – «уміння досягати мети будь-яким засобом», 2-е – «фізична сила», 3-є – «товариськість, комунікабельність». Далі у пріоритетну групу увійшли такі риси особистості, як «уміння поводити себе на людях», (4-е місце) і «гарна зовнішність» (5-е місце). Ймовірно на таке розташування цінностей вплинуло те, що юнаки займаються атлетичною гім-

настикою, і багато часу приділяють своєму фізичному вдосконаленню.

Дівчата виділяють інші риси особистості, які їх приваблюють. Вони розташовуються в наступній послідовності: на першому місці – товариськість, комунікабельність, на другому – гарна зовнішність, на третьому – інтелігентність та широке коло інтересів, на четвертому – вміння поводити себе на людях, на п'ятому – оптимістичність та виваженість.

Отримані результати дозволили визначити гендерні відмінності у виборі людських рис, що мають цінність для студентів ВНЗ. Найбільш значущою з середнім ступенем вираження є «фізична сила», котра у юнаків розташована на 2-му місці та входить у пріоритетні цінності, а у дівчат вона розташована лише на 8-му місці. У юнаків на 1-ому місці є така індивідуальна риса «вміння досягти мети будь-якими засобами». Проте у дівчат вона на 6-му місці. Одноголосність виявлено також у «відкинутих цінностях» (за розподілом М.С. Яницького). «Вміння підкорити собі інших» (у хлопців – 11 місце, у дівчат – 10 місце), «жорстокість та безапеляційність» (12-е місце), «авантюризм та безцеремонність» (13-е місце). Але названа ієрархія відмічених рис особистості має тимчасово часово-залежний (темпоральний) характер, бо у студентів переважають уже не романтичні, а прагматичні наміри. Привернуло увагу те, що така якість як «вміння себе поводити на людях», увійшла до пріоритетних як у юнаків так і у дівчат. В решті відзначених рис спостерігається незначна ступінь розбіжностей між юнаками та дівчатами.

Висновки.

На нашу думку, у наведених студентами даних щодо вибору якостей особистості, які найбільш приваблюють

їх у людині, і також щодо вибору свого дозвілля, присутні гендерні стереотипи маскулітності та фемінітності, згідно котрим чоловікам і жінкам притаманні визначені психологічні властивості особистості. Дані стереотипи, як правило, ієрархічно протиставляють чоловіків та жінок. Так, чоловіки характеризуються: домінантністю, незалежністю, самовпевненістю, агресивністю, емоційністю. А жінки – покірністю, залежністю, емоційністю, ніжністю. Відмітимо, що важливість факту, який зазначає існування обраних студентами рис, які співпадають. Це може свідчити про деякий ступінь андрогінності сучасної студентської молоді, що підтверджує думку багатьох вчених [7,2,10,5] про існуючі риси андрогінності притаманні молодим людям. Вони виявляються у гармонійному поєднанні як традиційно чоловічих, так і жіночих якостей. Люди андрогінного типу більш за все пристосовані до життя і найменш зазначають стресів, пов'язаних з статево-рольовими конфліктами.

Подальші наші наукові експерименти будуть присвячені визначенню гендерної ідентичності школярів та студентів за допомогою опитувальника, розробленого Сандрою Бем.

Перспективою подальших досліджень є вивчення усіх аспектів формування цінностей фізичної культури у студентів вищих навчальних закладів.

Література

1. Babkin B.P. *Povlov: a biografie*. – London, Victor Gollancz LTD. – 1954. – 212 p.
2. Берн Ш. Гендерная психология. – СПб., Прайм – ЕВРОЗНАК. – 2001. – 32 с.
3. Давыдов В.В. Психологические проблемы формирования у школьников потребности и мотивов учебной деятельности / В.В. Давыдов, А.К. Маркова, Е.А. Шумилин. – Мотивы учебной и общественно-полезной деятельности школьников и студентов. – М. – 1980. – С.3-23.
4. Зваришчук О.М. Виховання відповідальності старшокласників за свій фізичний стан: Дисертація кандидата наук: 24.00.02., О.М. Зваришчук. – Львів. – 2002. – 198 с.
5. Ильин Е.П. Пол и гендер. СПб.: Питер, 2010. – 2010. – 688 с.
6. Каган М.С. Философская теория ценности. – СПб., ТООТК «Петрополис». – 1997. – 159 с.
7. Кон И.С. Психология старшеклассника: Пособие для учителей. – М., Просвещение. – 1980. – 192 с.
8. Максименко А.М. Основы теории и методики физической культуры. – 2-е изд. – М., Б.И. – 2001. – 319 с.
9. Основы теории гендера: // Агеева В.П., Близинок В.В., Головащенко И.О., Горностаев П.П., Лавриненко Н.В. Навчальний посібник. – К., «К.І.С.». – 2004. – 536 с.
10. Пятков В.В. Формирование мотивационно-ценностного отношения студентов к физической культуре (на материале педвузов): Дисертація кандидата наук: 13.00.04 / В.В. Пятков. – М., РГБ. – 1999. – 170 с.
11. Цикунова Н.С. Гендерные характеристики личности спортсменов в маскулинных и фемининных видах спорта: Дисертація кандидата наук: 13.00.04 / Н.С. Цикунова. – Санкт-Петербург. – 2003. – 181 с.
12. Kirk D. Physical Culture, Physical Education and Relational Analysis // *Sport, Education and Society*, 1999. – vol. 4(1). – pp. 63–73.

References:

1. Babkin B.P. *Povlov: a biografie*, London, Victor Gollancz LTD, 1954, 212 p.
2. Bern Sh. *Gendernaia psikhologiya* [Gender psychology], Sankt Petersburg, prime-eurosign, 2001, 32 p.
3. Davydov V.V., Markova A.K., Shumilin E.A. *Psikhologicheskie problemy formirovaniia u shkol'nikov potrebnosti i motivov uchebnoj deiatel'nosti* [Psychological problems of formation at the school needs and motives of educational activities]. *Motivy uchebnoj i obshchestvenno-poleznoj deiatel'nosti shkol'nikov i studentov* [Motives of educational and public benefit pupils and students], Moscow, 1980, pp.3-23.
4. Zvarishchuk O.M. *Vikhovannia vidpovidal'nosti starshoklasnikiv za svij fzichnij stan* [Education of responsibility towards own physical state of senior children], Cand. Diss., Lviv, 2002, 198 p.
5. Il'in E.P. *Pol i gender* [Sex and Gender], Sankt Petersburg, Peter, 2010, 688 p.
6. Kagan M.S. *Filosofskaia teoriia cennosti* [The philosophical theory of value], Sankt Petersburg, Petropolis, 1997, 159 p.
7. Kon I.S. *Psikhologiya starsheklassnika* [Psychology senior high school], Moscow, Education, 1980, 192 p.
8. Maksimenko A.M. *Osnovi teorii i metodiki fzicheskoi kul'tury* [Fundamentals of the theory and methodology of physical culture], Moscow, 2001, 319 p.
9. Ageieva V.P., Blizniuk V.V., Golovashenko I.O., Gornostaj P.P., Lavrinenko N.V. *Osnovi teoriiyi genderu* [Basic theory of gender], Kiev, KIS, 2004, 536 p.
10. Piatkov V.V. *Formirovanie motivacionno-cennostnogo otnosheniia studentov k fzicheskoi kul'ture* [Formation of the motivational value attitude of students in physical education], Cand. Diss., Moscow, 1999, 170 p.
11. Cikunova N.S. *Gendernye kharakteristiki lichnosti sportsmenov v maskulinnykh i femininnykh vidakh sporta* [Gender characteristics of the individual athletes in the masculine and feminine sports], Cand. Diss., Sankt Petersburg, 2003, 181 p.
12. Kirk D. Physical Culture, Physical Education and Relational Analysis. *Sport, Education and Society*, 1999, vol. 4(1), pp. 63–73.

Информация об авторе:

Марченко Оксана Юрьевна: o.mar4enko@rambler.ru; Полтавский университет экономики и торговли; ул. Коваля, 3, г. Полтава, 36014, Украина.

Цитуйте цю статтю як: Марченко О.Ю. Гендерний аспект формування цінностей фізичної культури у студентів вищих навчальних закладів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 9 – С. 50-54. doi:10.6084/m9.figshare.749698

Электронная версия этой статьи является полной и может быть найдена на сайте: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive.html>

Это статья Открытого Доступа распространяется под терминами Creative Commons Attribution License, которая разрешает неограниченное использование, распространение и копирование любыми средствами, обеспечивающими должное цитирование этой оригинальной статьи (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.ru>).

Дата поступления в редакцию: 01.07.2013 г.
Опубликовано: 30.09.2013 г.

Information about the author:

Marchenko O.Iu.: o.mar4enko@rambler.ru; Poltava University of Economics and Trade; Koval str, 3, Poltava, 36014, Ukraine.

Cite this article as: Marchenko O. Iu. The gender aspect of the formation of values of physical training of students in higher education. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*, 2013, vol.9, pp. 50-54. doi:10.6084/m9.figshare.749698

The electronic version of this article is the complete one and can be found online at: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive-e.html>

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.en>).

Received: 01.07.2013
Published: 30.09.2013